

KARTA TYTUŁOWA

I A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

1. **Rodzaj zabytku:** wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie
2. **Nr rejestru zabytków:**
zespół kościoła par. pw. Narodzenia NMP: A.110/1-2
 - kościół, nr rej.: 50 z 20.01.1933 oraz 218 z 11.02.1967
 - dzwonnica, nr rej.: 218 z 11.02.1967
3. **Lokalizacja:** Kozłów 87, 28-366 Małogoszcz
4. **Adres:** Kozłów 87, 28-366 Małogoszcz
5. **Czas powstania:** 1515 r. - prezbiterium.
6. **Technika wykonania:**
Budynek konstrukcji murowanej z cegły i kamienia, dach przykryty blachą na rąbek stojący, ściany tynkowane.
7. **Autor:**
8. **Właściciel:** Parafia rzymsko-katolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie
9. **Użytkownicy:** Parafia rzymsko-katolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie

I B. DANE DOTYCZĄCE PRAC KONSERWATORSKICH

1. **Zamawiający:** Parafia rzymsko-katolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny
2. **Autor programu:** Plan-P Paulina Łyziak-Dyga, ul. Topolowa 52/10, 31-506 Kraków
3. **Wykonawca dokumentacji:** Paulina Łyziak-Dyga,

I C. DANE DOTYCZĄCE DOKUMENTACJI

1. **Dokumentacja opisowa:** 26 strony formatu A4
2. **Dokumentacja fotograficzna:** 14 fotografii barwnych wykonanych techniką cyfrową przez Paulinę Łyziak-Dyga i Jadwigę Krzanowską oraz fotografia archiwalna zachowana w zbiorach prywatnych.
3. **Ilość egzemplarzy dokumentacji:** 3 egz. w wydaniu książkowym
3 egz. w wersji elektronicznej na CD
4. **Miejsca przechowywania dokumentacji:**
 - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach
25-516 Kielce, al. IX Wieków Kielc 3
 - Parafia rzymsko-katolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie , Kozłów 87, 28-366 Małogoszcz
 - Plan-P Paulina Łyziak-Dyga,
ul. Wyki 10/21, 31-223 Kraków
5. **Kartę założyła:** mgr inż. arch. Paulina Łyziak-Dyga
6. **Czas powstania:** 2023 r.

SPIS TREŚCI

KARTA TYTUŁOWA.....	1
SPIS TREŚCI.....	3
WSTĘP	4
PRZEDMIOT OPRACOWANIA.....	6
STAN ZACHOWANIA.....	6
ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	6
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH.....	8
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	15

WSTĘP¹

W skład zespołu parafialnego pod wezwaniem Narodzenia NMP. Wchodzi murowany (1515r.) kościół oraz dzwonnica.

(...Murowany kościół /zamieniony potem na zbór/ powstał w roku 1515, Piotr Tęgoborski dobudował w 1644 do niego nawę.

Chociaż kościół jest barokowy, zawiera w prezbiterium elementy późnogotyckie. Nawa jest czteroprzęsłowa, szersza i wyższa od dwuprzęsłowego prezbiterium zamkniętego trójbocznie i oszkarpowanego.

Od północy do prezbiterium przylega zakrystia, a do nawy od południa przybudowana później kruchta. Prezbiterium i nawę przykrywają barokowe sklepienia – w nawie kolebka z lunetami na gurtach, w prezbiterium spłaszczona kolebka krzyżowa.

Dachy są dwuspadowe, zaś zachodnia elewacja rozwiązana jest jako trójdzielna, z bocznymi wnękami ozdobionymi barokowymi obramieniami. Największą ozdobą wnętrza kozłowskiego kościoła jest boczny ołtarz. Podobno – tak uważa Rawita – początkowo stał on w kaplicy chęcińskiego zamku, „skąd uwieziony przed wejściem Szwedów przez Piotra Tęgoborskiego w 1655 roku, naprzód w kościele franciszkanów ukryty, później do Kozłowa przeniesiony został”...).

Zarys historii:

- XV w – wzmianka o istnieniu drewnianego kościoła
- 1515 r. – istnieje zabudowa murowana, obecne prezbiterium murowane
- XVI w. - Zamieniony na zbór
- 1644/7 r. - wykonano remont prezbiterium, dobudowa nawy głównej z płaskim stropem
- 1648 r. – remont kościoła
- 1829 r. – remont kościoła
- 1927 r. – pożar zniszczył strop nad nawą główną
- 1928 r. – budowa sklepienia murowanego nad nawą główną oraz konserwacja ołtarzy
- 1933 r.- Kościół został wpisany do rejestru zabytków pod nr A.110/1-2
- 1935 r. – wykonanie polichromii sklepień
- Po 1945 r. –kilkukrotne przemalowanie ścian

¹ <http://dawnekieleckie.pl/kozlow-kosciol-parafialny/>, data dostępu: 04.02.2019 r.

- 1986 r.- konserwacja ołtarza głównego i dwóch bocznych
- 1996 r. –remont posadzki prezbiterium- wymiana
- 2004 r. –wymiana całej więźby dachowej, pokrycie blachą.
- 2013 r. – opracowanie badań konserwatorskich na obecność zabytkowych tynków. Autorką badań była Urszula Górka-Jończyk.
- 2016 r. - wykonanie badań konserwatorskich na obecność polichromii w prezbiterium. Aktorką badań była Katarzyna Kasperkowicz.
- Decyzją Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 16 XI 2016 r. obiekt został wpisany do „Rejestru zabytków nieruchomych” w zakresie:
 - ❖ Architektoniczno-ornamentalnych polichromii w prezbiterium: na ścianach tęczowych i w glifach okiennych oraz sklepieniu wraz z ceramiczną dekoracją żeber sklepienia prezbiterium, z 1935 r., o stylistyce młodopolskiej;
 - ❖ Portal w prezbiterium, w przejściu do zakrystii, późnobarokowy 2 poł. XVIII w., Zaopatrzone w późnobarokowe drzwi, z XIX w.

PRZEDMIOT OPRACOWANIA

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dekoracja nawy głównej w zakresie wypraw tynkarskich na sklepieniu i ścianach wnętrza wraz z elementami artykulacji architektonicznej w kościele parafialnym pw. Narodzenia NMP w Kozłowie, gm. Małogoszcz . Zakres prac obejmuje także elementy drewniane tj.: elementy chóru, stolarka drzwiowa bramy głównej, konfesjonał, ławki kolatorskie małe, ławka kolatorska duża. Oraz elementy metalowe tj. ślusarkę drzwiową.

STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania warstw ściennych jest zróżnicowany. Ściany poniżej dekoracyjnego profilu pokryte są uszczelniającą i uniemożliwiającą oddychanie warstwą farb olejnych.

Na powierzchni tynków widoczne liczne nie pierwotne przemalowania. Widoczne pęknięcia, złuszczenia, zabrudzenia, wtórne łąty w tym płytami gipsowo-kartonowymi oraz przekucia instalacyjne ścian. W spodniej warstwie zachowana reliktoowo marmoryzacja.

Tynki w dolnych partiach ścian mocno zdegradowane, spiaszczone co jest efektem braku hydroizolacji fundamentów oraz doszczelnieniem warstwami farb olejnych.

Większość wypraw została wymieniona na współczesne tynki.

Stan zachowania elementów drewnianych należy określić jako dostatecznie dobry. Widoczne otwory po bytowaniu drewno jadów, nie fachowe naprawy, wtórne uzupełnienia. Elementy konstrukcyjne nie zagrażają jednak bezpieczeństwu użytkowania.

Ślusarka drzwiowa w stanie dostatecznym. Widoczne liczne warstwy farby oraz naprawy.

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Wnętrze kościoła jako całość stanowi wartość historyczną i estetyczną, którą należy chronić.

Należy usunąć wadliwe, zmurszałe i zasolone tynki w dolnych partiach ścian.

Bezwzględnie należy usunąć wszelkie warstwy współczesnych farb olejnych ze ścian oraz profili sztukatorskich.

Przed rozpoczęciem prac należy poszerzyć badania stratygraficzne oraz dokładnie określić datowanie poszczególnych warstw malarskich.

Proponuje się przywrócenie wystroju malarskiego widocznego na archiwalnej fotografii – komplet z wystrojem zachowanym i eksponowanym w prezbiterium.

Zakłada się usunięcie współczesnych zawilgoconych tynków oraz wszelkich zapraw cementowych. Wykonanie dwukrotnej dezynfekcji w cyklu 14 dniowym (wraz z wykonaniem sprawdzenia skuteczności zabiegu). Ponieważ wnętrze wyposażone jest w liczne elementy współczesnych instalacji planuje się, w partiach usuniętych tynków, wykonanie nowego tynkowania.

Elementy drewniane chóru należy poddać zabiegom konserwatorskim, zarówno technicznym jak i estetycznym. Zakłada się przeprowadzenie zabiegów mających na celu zniszczenie potencjalnych larw owadów – trucie mikroorganizmów.

Zakłada się konserwację techniczną oraz estetyczną drewnianej bramy oraz elementów wyposażenia (konfesjonał, ławki kolatorskie małe, ławka kolatorska duża), pracom konserwatorskim zostaną poddane także metalowe drzwi. Po wykonaniu badań stratygraficzno-odkrywkowych, należy usunąć wtórne warstwy farby i przywrócić pierwotny wystrój poszczególnych elementów.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przed konserwacją i kontynuowanie jej w trakcie prac.

Ustawienie rusztowania rurowego metalowego skręcanego. Poszerzenie badań konserwatorskich.

Wszystkie działania powinny zostać poprzedzone próbami materiałów i metod.

WYPRAWY TYNKARSKIE

1. Wykonanie badań stratygraficznych i ewentualnie w razie potrzeby analitycznych. Dokładne rozpoznanie stanu zachowania, technologii i dekoracji (ewentualne polichromie ukryte pod innymi warstwami).
2. Ocena stanu zachowania warstwy tynku i jego konsolidacji z podłożem.
3. Odkurzanie ścian odkurzaczem z miękką końcówką.
4. Ręczne mycie ścian delikatnym detergentem z wodą, domywanie czystą wodą.
5. Usunięcie partii zdegradowanych tynków, a jeśli występują pod spodem starsze polichromie to podklejenie przy pomocy iniekcji preparatem mineralnym np. Ledan.
6. Dezynfekcja wytypowanych powierzchni.
7. Oczyszczenie mechaniczne ze skorodowanych warstw malarskich pochodzących z powojennych remontów.
8. Ewentualne chemiczno-mechaniczne usunięcie warstw przemalowań preparatami dobranymi przy pomocy prób i neutralizacja.
9. Usunięcie ewentualnych wadliwych uzupełnień tynku. Resekcja zdegradowanych tynków w dolnej partii ścian.
10. Żyłkowanie spękań i uzupełnienie szczelin i pęknięć materiałem amortyzującym np. Rissfuiller firmy STO.
11. Impregnacja wzmacniająca tynku np. preparatem Grundex-Divers firmy STO lub KSE 100 dobór na podstawie prób.
12. Położenie w miejscach ubytków warstwy tynku o podobnych właściwościach do pierwotnego tynku, dobranego do faktury historycznej wyprawy tynkarskiej.
13. Położenie warstwy podkładu pod warstwę malarską.

14. Położenie warstwy malarskiej w technologii nawiązującej do pierwotnej odkrytej w badaniach konserwatorskich na bazie historycznych receptur spoiw i odpowiednich pigmentów. Podmalówka również zgodna z wynikami badań, ale może być zastosowana fabryczna farba wapienna na bazie wapna dyspergowanego np. Keim lub Remmers.

POLICHROMIA

1. Ustawienie rusztowań systemowych. Całość należy oplanekować oraz zabezpieczyć podesty.
2. Usunięcie z powierzchni ściany instalacji zewnętrznych, głośników i lamp, uchwytów i innych.
3. Mechaniczne, ręczne usunięcie kurzu i pajęczyn z powierzchni malowidła w górnej partii ścian przy pomocy miękkich pędzli i odkurzacza.
4. Oczyszczenie polichromii z 1935 r. z późniejszych warstw malarskich. Metodę dobrano na podstawie prób z rozpuszczalnikami organicznymi i wodą z dodatkiem detergentów niejonowych Vulpex lub Contrad 2000, nie niszcząc polichromii przeznaczonej do ekspozycji. Wybrano metodę mieszaną poprzez mycie środkami powierzchniowo czynnymi, następnie neutralizację wodą.
5. Wykonanie zabiegów interwencyjnych, zabezpieczających osłabione partie malowidła-lokalne zabezpieczenie ścierających się obszarów warstwy malarskiej kilkuprocentowym roztworem żywicy akrylowej Paraloid B82 w alkoholu. Rozpylanie aerozolem.
6. Doczyszczanie powierzchni malowidła mechanicznie, na sucho przy użyciu fabrycznych gąbek o różnym stopniu twardości i ścieralności typu Wishab i A.Wallmaster firmy Median.
7. Wykonanie podklejenia większych odspojonych partii za pomocą iniekcji wapnem hydraulicznym Ledanem TB1 firmy Kremer.
8. W miejscach gdzie nie zachowało się oryginalne malowidło, należy wykonać jego rekonstrukcję. Formę należy dobrać do zachowanych elementów oraz zachowanej fotografii archiwalnej.
9. Mechaniczne usunięcie późniejszych uzupełnień – kitów, łat cementowych.

10. Utrwalenie całej powierzchni dekoracji malarskiej mikro emulsją silikonową – preparatem Sto Prim Micro w stosunku 1:10 z wodą przy pomocy aerozolu.
11. Drobne spękania wzmocniono iniekcyjnie z zastosowaniem dyspersji akrylowej np. Primal AC 33, szersze wyżyłowano i wzmocniono impregnatem do tynku, następnie wypełniono masą amortyzującą – rissfüller firmy Sto.
12. Zastosowano na styku tynku i okien oraz tynku z drzwiami i tynku z chórem zaprawę amortyzującą np. Rissfüller Sto.
13. Uzupełnienie głębszych ubytków zaprawy, zaprawą wapienno – piaskową z dodatkiem białego cementu.
14. Uzupełnienie ubytków warstwy wierzchniej podkładowej szpachlówką wapienną Kalkspachtel Remmers.
15. Uzupełnienie znacznych ubytków warstwy malarskiej z zastosowaniem do podmalowań farb do wnętrz mineralin firmy Optolith.
16. Wykonanie uzupełnień dekoracji malarskiej kropką. Farby na alkoholu poliwinylowym z Hydroksypropylocelulozą (kluczem G).
17. Utrwalenie warstw paraloidem B 72 rozpuszczalnym w toluenie.

KONSERWACJA PIASKOWCA

1. Oczyszczenie powierzchni z przemalowań mechanicznie i chemicznie.
2. Usunięcie wadliwych uzupełnień oraz spoin.
3. Ręczne – mechaniczne – doczyszczenie powierzchni piaskowca papierem ściernym i tarczami z kamieni ściernych typu „doniczka” i tarczami diamentowymi oraz wygładzanie osetkami.
4. Dwukrotna w cyklu 14 dniowym dezynfekcja powierzchni, zaatakowanej przez florę preparatem Keim Algicid.
5. Wykonanie odsalania kompresami odsalającymi „mokre w mokre”.
6. Impregnacja strukturalna estrami kwasu krzemowego KSE 100-300 firmy Rremmers w partiach łuszczącego się, rozwarstwowionego i spudrowanego piaskowca. Karencja 21 dni.
7. Uzupełnienie ubytków w piaskowcu kitem mineralnym barwionym w masie na kolor lokalny firmy Optolith.

8. Spoinowanie kamienia zaprawą tradycyjną, mineralną wapienno-piaskowo-cementową (biały cement), dobraną kolorystycznie i fakturalnie do pierwotnej.
9. Scalenie kolorystyczne trwałych przebarwień i uzupełnień przy użyciu pigmentów mineralnych na transparentnym spoiwie krzemoorganicznym Historic Lasur firmy Remmers.
10. Hydrofobizacja powierzchni preparatem krzemoorganicznym o właściwościach impregnująco-hydrofobizujących firmy Kabe – Silikon B

KONSERWACJA SZTUKATERII

1. Oczyszczenie powierzchni sztukaterii z kurzu i luźnych zanieczyszczeń.
2. Ostrożne wyczyszczenie detali parownicą z zachowaniem pierwotnej gładkiej powierzchni tzw. „koszulki”.
3. Ręcznie doczyszczanie elementów rzeźbiarskich przy użyciu skalpeli, szczotek, noży szewskich, papieru ściernego, usunięcie nawarstwienia niepierwotnych przemalowań z powierzchni i wadliwych uzupełnień.
4. Przemalowania trudne do usunięcia można rozpuszczać z zastosowaniem żeli tiksotropowych lub np. preparatem w żelu Dispersionsentferner firmy Keim, który można nanosić pędzlem, a następnie wypłukiwać parą wodną parownicą Kärcher. Pozostałości warstwy farby można rozpuszczać i doczyszczać wacikami z acetonem.
5. Wyżłkowanie spękań i szczelin montażowych, wypełnienie ich masą amortyzującą różnice materiałowe, np. Rissfüller firmy Sto. Masą należy wypełniać ubytki pozostawiając od lica form miejsce na uzupełnienie sztukaterii kitami barwionymi w masie, dobranymi zarówno uziarnieniem jak i kolorem do oryginału.
6. Wykonanie impregnacji wzmacniającej z zastosowaniem na przykład KSE 100-300 firmy Remmers lub innego impregnatu o podobnym działaniu.
7. Uzupełnienie ubytków form narzutem wapienno-piaskowym lub materiałem firmowym, w którym formę należy opracowywać na bieżąco, nakładając materiał szpachelkami oraz rzeźbiąc w niezwiązany kicie przy pomocy specjalistycznych narzędzi formierskich, powlekając ubytki przed nałożeniem

masy wodą zarobioną lepiszczem szczepnym, np. akrylowym Haftfest firmy Remmers w stosunku 9:1. (Proponuje się zastosować gotowe masy renowacyjne przeznaczone do uzupełnień sztukaterii). W partiach większych ubytków należy zastosować wzmocnienia – pajęczki z drutu nierdzewnego.

8. Opracowanie powierzchni szlifując papierami ściernymi.
9. Przytwierdzenie odspojonych elementów sztukaterii iniekcją spoiwa mineralnego – cementu białego z polioctanem winylu lub odpowiednim materiałem firmowym.
10. Impregnacja przed malowaniem z zastosowaniem np. Hydrogrunt firmy Remmers, hydrofobowym, wodorozcieńczalnym, wzmacniającym i wyrównującym nasiąkliwość podłoża preparatem.
11. Wybór koloru farb do malowania profili na podstawie próbek prezentowanych na obiekcie i zatwierdzonych przez Urząd Konserwatorski.
12. Detale powinny być zagruntowane i malowane paroprzepuszczalnymi farbami silikatowymi, silikonowymi lub nanoporowymi (najnowszej generacji).

KONSERWACJA ELEMENTÓW DREWNIANYCH

1. Dokładna ocena stanu zachowania poszczególnych elementów oraz wykonanie badań stratygraficzno-odkrywkowych.
2. Usunięcie elementów wtórnych.
3. Oczyszczenia powierzchni za pomocą łagodnych środków czyszczących lub metody suchego szlifowania.
4. W przypadku stwierdzenia obecności ksylofagów lub innych mikroorganizmów niszczących drewno należy podjąć działania mające na celu ich usunięcie. Dopuszcza się zarówno metody chemiczne jak i fumigację.
5. Naprawa i wzmocnienie uszkodzonych elementów poprzez ich klejenie, impregnację. W przypadku elementów konstrukcyjnych o znacznym stopniu degradacji dopuszcza się ich wymianę na wierne kopie.
6. Uzupełnienie ubytków drewna poprzez flekowania oraz kitowanie. Materiał do uzupełnień należy dobrać pod kontem zarówno gatunku drewna jak i koloru.
7. Rekonstrukcja brakujących elementów np. detali snycerskich.

8. Impregnacja strukturalna.
9. Wykończenie powierzchni preparatami dobranymi na bazie wykonanych uprzednio badań.

DOKUMENTACJA:

Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej powykonawczej fotograficzno-opisowej w wersji tradycyjnej, książkowej oraz na nośniku CD.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2019 r. Widok ogólny.

Fot. 2. Wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Widok ogólny oraz chór.

Fot. 3. Wnętrze w kościeła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniana brama główna.

Fot. 4. Wnętrze w kościeła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniana brama główna- detal.

Fot. 5. Wnętrze w kościeła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniana ławka kolatorska (duża) z herbem Łabędź.

Fot. 6. Wnętrze w kościeła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniana ławka kolatorska (duża) z herbem Łabędź-detail.

Fot. 7. Wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniana ławka kolatorska (duża) z herbem Łabędź-detail.

Fot. 8. Wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniany konfesjonał.

Fot. 9,10. Wnętrze w kościele p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Drewniane ławki kolatorskie (małe- 2 szt.) z ornamentem okuciowym na frontonie.

Fot.11,12. Wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Stan przed konserwacją, 2023 r. Ślusarka drzwiowa.

Fot.13. Wnętrze w kościeła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Widoczna polichromia ścian i sklepienia nawy głównej. Zdjęcie wykonano ok 1944 r. Zbiory prywatne.

Fot.14. Wnętrze w kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kozłowie. Widoczna polichromia sklepienia. Zdjęcie wykonano ok 1944 r. Powiększony fragment fotografii. Zbiory prywatne.